

УДК 008 (130.2)

ORCID 0000-0003-2916-4466

DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-18-2020-2.165-176>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СВЯТА

Гаєвська**Тетяна Іллівна**кандидат історичних наук
(PhD), Інститут культурології
Національної академії мистецтв
України, м. Київ
T2508t@gmail.com**Гаевская****Татьяна Ильинична**кандидат исторических наук
(PhD), Институт культурологии
Национальной академии искусств
Украины, г. Киев
T2508t@gmail.com**Tetiana Haievska**Ph.D. (History), Institute for Cultural
Research, National Academy of Arts
of Ukraine, Kyiv
T2508t@gmail.com

Анотація. Проблема цього дослідження визначається потребою у вивченні державних свят не тільки, як елементів традиції і культурної пам'яті, але і як одного із дієвих інструментів державної політики. У зв'язку з цим важливо визначити, які функції виконують державні свята як інструменти політики, які ідеї і смисли державних свят можуть скласти конкуренцію офіційним. Тобто проаналізувати особливості дискурсів, символів, наративів, ритуалів та інших елементів державних свят, які використовуються в політичній боротьбі за владу та її утримання. Безпосередньо темі цієї розвідки присвячено не так багато публікацій. Однак існує низка робіт, які висвітлюють деякі аспекти поставленої проблеми. Це дозволяє спиратися на вже накопичений досвід під час вивчення практичних аспектів використання свят у контексті сучасних реалій.

Основним методом у дослідженні був обраний традиційний аналіз тексту. Він дозволив оцінити культурологічний, історичний і політичний контекст; виявити основні ритуали, церемонії, наративи, смисли та символи, які циркулюють у публічному просторі. У науковій розвідці також використано метод порівняння, який дозволяє вивчити подібності та відмінності інтерпретацій і форм святкування в інших країнах.

Зроблений висновок, що державні свята в державній політиці визначаються функціями, до яких можна вважати належними легітимацію політичного режиму, формування та підтримку національної ідентичності, виховання і соціалізацію, комунікацію, планування майбутнього країни.

Ключові слова: свято, ритуал, церемонія, державне свято, дискурс, символ, наратив, державна політика.

Актуальність дослідження. Свята як колективна форма діяльності в усі часи були відображенням глибоких змін ціннісних орієнтирів суспільства. Зниження потреби у святі, втрата інтересу до нього вказує на те, що цінності, відтворювані у святах, втрачають своє значення. Своєю чергою, відновлення практики святкування, а також пов'язаних з нею ритуалів і церемоній або заснування нового свята свідчить про зміну ціннісних пріоритетів суспільства. Конструювання/деконструювання, підтримка колективної ідентичності, легітимація наявного порядку, планування майбутнього — частина функцій,

які здатні виконувати свята як інструменти культурної політики держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У гуманітарній науковій думці теоретичні питання вивчення свята, а також пов'язаних з ними ритуалів і церемоній стали сферою дослідження істориків, етнологів, культурологів, мистецтвознавців, політологів. Цінний внесок у розробку проблематики зробили автори, які займалися вивченням історичної пам'яті та використанням визначних історичних подій у державній політиці.

Класичною працею, де аналізуються різного роду культурні практики (разом з міжнародними та національними святами), що, на перший погляд, є «давніми» й укоріненими, але по суті такими не є, по праву вважається книга під редакцією Е. Хобсбаума й Т. Ренджера «Винайдені традиції» (Hobsbawm & Ranger (Eds), 1983).

Проведений аналіз нечисленної зарубіжної наукової літератури, присвяченої використанню державою історичних подій у створенні свят на прикладах різних країн — Туреччини, Тунісу, Сингапуру, Сирії, країн Балтії. Досвід цих країн дозволяє уточнити специфіку святкування офіційних дат у контексті державних свят України (Roy, 2006; Goh, 2011; Weeden, 1999; Kuutma, 1996).

Особливо варто вирізнити колективну працю «Національні свята: Конструювання і мобілізація національної ідентичності», автори якої розглядають використання національних свят в умовах зміни політичного режиму, а також як інструментів, що конструюють національну ідентичність. Хоча в монографії не розкриваються деякі важливі функції свят, не розглядаються в цій роботі й пострадянські країни. (McCrone & McPherson (Eds.), 2009).

Варто звернути увагу на зарубіжні роботи щодо святкування Дня Перемоги та його трансформації на пострадянському просторі (Kangaspuo, 2011; Mälksoo, 2009; Onken, 2007; Gabowitsch, 2017).

Наукових публікацій, які були б дотичні до питання про значення державних свят пострадянського періоду в Україні, не так багато. Але помітною є стаття молодого науковця С. Куцака «Політичні свята сучасної України: витоки, особливості, тенденції» (Куцак, 2019). Автор зосередив свою увагу на «нових» пам'ятних і святкових датах, що були введені державою після 2014 року.

Прояви свята багатовимірні, і наші знання про

нього залишаються фрагментарними. Найчастіше увагу дослідників привертають певні моменти святкування: ритуалізованість, карнавальність або міфологічність. Вивчення свята як важливої частини державної політики уможливило теоретичний дискурс щодо цього питання.

У зв'язку з вищесказаним, *мета* статті — проаналізувати деякі з наявних підходів до вивчення феномена свята й визначити, яким чином вони можуть бути використані для аналізу державних свят. Крім того, ми спробуємо вирізнити характерні ознаки, особливості державних свят, а також їхні функції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Очевидно, що державне свято є похідним від загального поняття «свято». Як зазначив А. Мазаєв, «свята існують у всіх спільнотах і культурах, починаючи з глибокої давнини» (Мазаєв, 1978, с. 9), а тому не дивно, що цей феномен має безліч визначень.

І. Хейзінга наполягає на тому, що свято було суверенним виявом культури, формою, за допомогою якої люди спільно висловлювали найбільшу радість життя і втілювали своє почуття єдності один з одним. «Під час великих оновлень суспільства ... свято нерідко знову бере на себе важливі соціальні та естетичні функції» (Хейзінга, 2011, с. 207). К. Жигульський висловлював аналогічний погляд:

«Свято — дзеркало своєї епохи. За створеними народом новими святами можна говорити про політичне, історичне та духовне життя суспільно-економічної формації, визначати ідеї, інтереси й прагнення найрізноманітніших її соціальних верств» (Жигульський, 1985, с. 14).

Незважаючи на різноманітність трактування терміну, усі дослідники погоджуються щодо основних характеристик предмета. *По-перше*, свято — це часовий проміжок, протиставлений буденним дням («це завершена екстраординарна подія, виокремлена з загального ходу й правил життя, а самостійність і свобода надзвичайні та виняткові» (Кудайбергенов, Иванов, & Сапронов, 1986, с. 13), «день, зазвичай, вільний від роботи, відзначається урочисто внаслідок культових або державних міркувань» (Жигульський, 1985). Ця властивість є ключовою і визначальною, вона дозволяє дослідникам

вирізнити особливі функції свята. Так, А. Беніфанд проаналізував виховну й ідеологічну функцію свята (Беніфанд, 1986), Д. Генкін — видовищну й комунікативну (Генкін, 1975). Ці функції, як правило, досягаються за рахунок особливої уваги до знаменних історичних дат.

По-друге, свято тісно пов'язане з ритуалами й обрядами (Див., наприклад: Генкін, 1975; Глебкін, 1998; Мазаев, 1978).

По-третє, однією з особливостей свята є його карнавальність і видовищність, тобто зовнішнє оформлення святкового дійства.

Четверте, невід'ємною ознакою свята є його сакральність. В. Торопов переконаний:

«...зв'язок сакральності і свята в його архаїчній формі настільки обов'язковий, що до певної міри та в певному контексті можна сказати, що сакральне те, що пов'язане з суттю свята, з його ядром» (Торопов, 1980, с. 329).

На цей зв'язок вказує К. Жигульський: «...свято пов'язане з релігійним культом і з важливими датами історії народу» (Жигульський, 1985, с. 63).

Семантичне поле свята в різних варіантах досі вказує на його зв'язок з сакральністю. У старосврейській мові свято має назву «хаг» від дієслова «хагаг» — танцювати. Фахівці пов'язують його походження зі святковою церемонією, що здійснюється в танцювальному ритмі навколо вівтаря. Ця церемонія часто згадується в стародавніх джерелах, що описують ритуали релігійних свят. Давньоєврейською свято називалось «Мо ед», тобто урочний час, і лише пізніше встановилося та ввійшло до канонічних книг іудаїзму «йом тов».

Авестійське *šrənta*, праславянське *svęť* (*svęť*) споріднені визначенням литовському *šveiktas*, пруському *swints*, латишському *svēts*, англійському *holy* — «святий». Литовське слово *šventadienis*, латиське *svētdiena*, англійське *holyday* — означають «свято, святковий день».

У латинській мові для нас важливі два терміни: «*feriae*», який у класичних текстах, зазвичай, зустрічається у формі множини й означає святкові дні, дні відпочинку, каникули, а також «*festum*» — свято, торжество, святковий день («*dies festi*»). Сучасні лінгвісти термін «*feriae*» виводять від слова «*fanum*», що означає освячене місце. Передбачається, що цей термін пов'язаний зі звичаєм влашто-

увати урочистий прийом у святкові дні.

З латини від слова «*festas*», що є скороченням терміну «*festas dies*», узяв своє походження французький термін «*fete*». У сучасній французькій мові це слово має три значення: 1) особливий день, присвячений культу релігійних церемоній, які в цей день відбуваються; 2) публічні розваги, які влаштовуються з будь-якої причини й не мають релігійного характеру, наприклад, національні свята; 3) задоволення, життєві радості, щастя.

Значення слова в польській мові О. Брюкнер пояснює так: «*święty*» (святий), «*święto*» (свято), «*świętosć*» (святість, святиня), «*świętostny*» — у Біблії; «*do świąt*» (до свят), «*święteczny*» (святковий), «*świętki*» (*złote*) — літні (зелені) святки, «*świętkowac*» (святковать) (Brückner, 1929, с. 527).

У білоруській мові згадуються свята і святки, наприклад, у волочильній пісні:

Перед Богом стояць усьи *святочки*

И шикуюцца и рахуюцца,

Которому *свату* наперед пойци.

Святые сороки наперед пошли.

В українській мові також існує низка однокорінних слів — Святий, священний, священник, свято, святкувати, святки тощо.

Громадські або світські свята з'явилися значно пізніше й пов'язані з процесами виникнення державних інституцій і стосунків церкви з державою. Сучасне свято, як і архаїчне, споріднене з сакральними цінностями колективу, з його історією або з важливою подією в історії, яка може піддаватися сакралізації. Зазначені вище властивості свят характерні й для такого різновиду, як державні свята. Значною мірою свята підпорядковуються календарному циклу. Відмінність останніх від інших календарних дат полягає в їхній особливій доміні: це офіційно встановлені святкові дні, визнані державою і мають статус вихідного дня. В Україні до державних свят належать неробочі святкові дні, перелік яких закріплений Трудовим кодексом (1 січня — Новий рік; 6 січня — вихідний перед Різдом (Святвечір); 7 січня — Різдво Христове; 8 березня — Міжнародний жіночий день; 19 квітня — Великдень; 1 травня — День праці; 9 травня — День Перемоги; 7 червня — Трійця; 28 червня — День Конституції України; 24 серпня — День Незалежності України; 14 жовтня — День захисника України; 25 грудня — Різдво Христове).

У травні 2020 року Президент України Воло-

димир Зеленський повідомив, що має намір підписати указ про присвоєння ісламським релігійним святам Курбан-байрам і Ураза-байрам статусу державних релігійних свят. Таким чином, Курбан-байрам і Ураза-байрам можуть стати першими неправославними державними святами в Україні. Чи будуть ці дні вихідними, поки невідомо.

Звернемо увагу на національні дні, які є різновидом державних свят. На відміну від офіційно встановлених святкових днів, що мають статус неробочих, число яких протягом року може бути необмеженим, національне свято, як правило, у кожній державі одне. Вони, як правило, пов'язані із встановленням державності й суверенітету країни або нації. Такими прикладами можуть бути День незалежності США (4 липня) або День взяття Бастилії у Франції (14 липня).

В Україні національним святом можна назвати День Незалежності (24 серпня) на честь ухвалення Верховною Радою УРСР Акта проголошення незалежності України, що й прийнято вважати датою створення держави Україна в її сучасному вигляді. Хоча зі встановленням святкування відбулися зміни. Адже 16 липня 1990 року Верховною Радою Української РСР була прийнята Декларація про державний суверенітет України — документ про проголошення державного суверенітету України. Одночасно того ж 16 липня 1990 року Верховна Рада Української РСР ухвалила постанову «Про День проголошення незалежності України». У ній зазначено: «Вважати день 16 липня Днем проголошення незалежності України й щорічно відзначати його як державне загальнонародне свято України». 18 червня 1991 року внесено відповідні зміни до статті 73 Кодексу законів про працю Української РСР, унаслідок чого в переліку святкових днів з'явився запис: «16 липня — День незалежності України».

Оскільки 24 серпня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, який 1 грудня 1991 року підтвердив народ на Всеукраїнському референдумі, виникла потреба змінити дату святкування Дня незалежності України. 20 лютого 1992 року Верховна Рада України ухвалила постанову «Про День незалежності України». У ній зазначено: «Вважати день 24 серпня Днем незалежності України й щорічно відзначати його як державне загальнонародне свято України». 5 червня 1992 року Верховна

Рада України постановила: у частині першій статті 73 Кодексу законів про працю України слова «16 липня — День незалежності України» замінити словами «24 серпня — День незалежності України». Тому від 1992 року День Незалежності України щороку відзначається 24 серпня.

Вивчення свят неможливе без звернення до історичного досвіду. Часто свята прийнято ставити в один ряд з традицією, яка підкреслює роль успадкованих з минулого звичаїв і вірувань. Ми не піддаємо сумніву, що державні свята створюють навмисно. Ця тема порушується в книзі «Винахід традиції», що вийшла під редакцією Еріка Хобсбаума і Теренса Рейнджера в 1983 році (Hobsbawm & Ranger (Eds), 1983). У цій роботі традиція розглядається як процес її створення. Авторі звертають увагу на політику ідентичності й на сприйняття «уявного» минулого під час створення «нових» традицій. Вони вважають, що минуле не існує окремо від його сьогоденного соціального конструювання. Ерік Хобсбаум визначає винайдені традиції як «набір практик ритуальної або символічної природи, які ставлять собі за мету впровадження певних цінностей і норм поведінки за допомогою повторення, що природно передбачає зв'язок з минулим» (Hobsbawm & Ranger (Eds), 1983, p. 1). Винахід традиції — це процес формалізації і ритуалізації, що характеризується зверненням до минулого. Завдання державного свята, як підвиду таких традицій, полягає у «соціалізації — фіксації у свідомості вірувань, систем цінностей і правил поведінки» (Hobsbawm & Ranger (Eds), 1983, p. 56). Масовий винахід традицій простежується з початку ХХ століття. Воно стало наслідком «кардинальних змін соціальних груп, оточення і соціального контексту, які вимагали нових механізмів забезпечення і вираження соціальної єдності та ідентичності, а також структурування соціальних взаємин» (Hobsbawm & Ranger (Eds), 1983, p. 263). Винахід політичних традицій був свідомим і навмисним, вони створювалися різними соціальними інститутами з політичними цілями. Е. Хобсбаум в розділі «Масове виробництво традицій: Європа, 1870–1914» аналізує формування «винайдених традицій» на прикладах французького Дня взяття Бастилії і Дня міжнародної солідарності трудящих 1 травня. Розглядаючи їх з історичного погляду, дослідник цікавиться, як саме складаються практики, які символи й смисли стають загальноприйнятими.

Наприклад, День взяття Бастилії (затверджений в 1880 р.) являє собою приклад винаходу публічних церемоній і традицій, які поєднали офіційну й неофіційну демонстрацію національної спроможності Франції як нації. Як зазначає Е. Хобсбаум, ідея свята полягала в тому, щоб «перетворити спадщину революції на комбінований вираз державного розмаху й здатності громадян» (Hobsbawm & Ranger (Eds), 1983, p. 271). Для того щоб усі французи, разом з жінками й дітьми, могли взяти участь в урочистих заходах, треба було кардинальним чином трансформувати революційні практики. Шляхом відмови від кривавих сцен і в той же час збереження участі армії у святкових заходах організаціям вдалося привернути увагу тих, хто співчував втраті Ельзасу та Лотарингії. Частиною винайдених традицій стали урочистий військовий парад на Єлисейських полях, феєрверки, вуличні гуляння і танці. Деякі «винайдені традиції» часів Великої Французької революції Е. Хобсбаум згадує побіжно: Марсельєза, триколон і Маріанна (алегоричне зображення Французької республіки, символу свободи й звільнення). Таким чином, існуючи з 1880 року, свято втратило своє революційне значення і стало символом загальних історичних спогадів і надій.

На відміну від Дня взяття Бастилії, традиції святкування якого довелося навмисно переформатувати, враховуючи історичну значимість, День міжнародної солідарності трудящих — 1 Травня — став святом спонтанним і в короткий період. Спочатку свято було задумане як одноразовий страйк із демонстрацією на підтримку вимоги восьмиденного робочого дня в пам'ять про кровопролитні зіткнення робочих Чикаго з поліцією 1886 року.

Фіксована дата з'явилася через кілька років, після того, як у липні 1889 року Паризький конгрес II Інтернаціоналу ухвалив рішення про проведення 1 травня щорічних демонстрацій. Для святкування Дня трудящих, який часто збігався з католицькою, православною чи іудейською Пасхою, були запозичені деякі елементи релігійних святкових практик. У Франції, проте, як зазначають автори книги, антиклерикалізм робітничого руху чинив опір додаванню традиційних фольклорних практик. Єдиним символом робітничого руху з самого початку став червоний колір — колір пролитої крові робітників, убитих у ході виступів 1886 року. Спочатку це були прапори, потім у деяких європейських державах

символами стали квіти: гвоздика в Австрії, червона троянда в Німеччині, солодка шипшина й мак у Франції. Поступове проникнення живих квітів у символіку комунікації змінило значення 1 Травня: замість кривавої боротьби свято стало сприйматися, як «день оновлення, зростання, надії і радості».

Е. Хобсбаум приходять до висновку, що винайдені традиції вимагають постійної зміни та оновлення з боку класу або спільності, для яких вони були створені. Інакше традиції приречені на забуття, а їхні носії втратять політичну й соціальну затребуваність.

Дослідження колективу авторів праці «Винайдені традиції» — це, насамперед, аналіз історичного досвіду, окремими випадками якого є міфи, наративи, ритуали, видовища, а також масові свята, що з'явилися на рубежі ХХ століття. Вони не ставили перед собою завдання розробити концепцію «сучасного» свята, але провели значну роботу з аналізу мотивів для виникнення нових свят, виявлення їхньої ролі в соціалізації і формуванні почуття ідентичності. Використовуючи поняття «винайдена традиція», авторський колектив хотів наголосити на стабільності практик і спрямованих зусиллях на їхнє збереження. Тому в книзі приділяється особлива увага не тільки сутності, але й зовнішнім формам прояву винайдених традицій.

Неоднорідність предмета дослідження допускає використання кількох методологічних принципів, щоб перевести інформацію про окремі події в загальні закономірності й ознаки. Такі засоби аналізу пропонує парадигма соціального конструктивізму. Вона виходить з колективного конструювання реальності як осмисленого соціального світу.

Як зазначають П. Бергер і Т. Лукман, автори відомого трактату «Соціальне конструювання реальності», визначальну роль у формуванні систем уявлень відіграє мова. Вона не тільки «конструює» вкрай абстраговані від повсякденного досвіду символи, а й «перетворює» їх на об'єктивно наявні елементи повсякденного життя (Бергер & Лукман, 1995, с. 70–71).

Джерелом колективних уявлень виступають соціальні комунікації. Символічні об'єкти (такі, як фетиші, військові емблеми) і символічні дії (релігійні або військові ритуали) (Бергер & Лукман, 1995, с. 119) є допоміжними засобами в процедурі контролю та легітимації інституційних значень, якими наділяється реальність. Іншими словами,

церемонії і свята — це практики, символічні способи підтримки легітиматії влади, «які структурують буденні інтерпретації та поведінку в межах інституціональної сфери» (Бергер & Лукман, 1995, с. 225).

Про можливість соціальної інтеграції, яку надають свята, пише П. Бурдьє. Для нього свята — це соціальні практики, які роблять можливим «консенсус з приводу сенсу соціального світу» (Бурдьє, 2007, с. 92), тобто інструмент соціальної інтеграції.

Святкові практики містять як потенціал змін, так і ресурси для збереження історично сформованих зразків поведінки, традицій і правил. Відбувається це завдяки системі «стійких і перенесених диспозицій», структурованих структур, що лежать в основі будь-якого сприйняття і оцінювання, тобто габітусу (Бурдьє, 2001, с. 102.). Габітус — це центральне поняття в теорії П. Бурдьє, воно означає «принципи, що породжують і організують практики й уявлення», «системи стійких і переносних диспозицій, структуровані структури» (Бурдьє, 2001, с. 102). Габітус «виробляє практики як індивідуальні, так і колективні, а отже, — саму історію у відповідності зі схемами, породженими історією» (Бурдьє, 2001, с. 102). Тому габітус забезпечує активну присутність минулого досвіду, заснованого на схемах сприйняття, мислення і дії. Як і автори праці про соціальне конструювання реальності, Бурдьє відводить значну роль мові. Підпорядкована

«певній політичній владі, мова, зі свого боку, допомагає зміцненню тієї самої влади, яка її насаджує: вона забезпечує між усіма членами «мовного співтовариства» ... мінімум комунікативних зв'язків, без яких неможливі ні економічне виробництво, ні символічне панування» (Бурдьє, 2005).

Дослідник вирізняє деякі «магічні» властивості мови: остання являє собою, по-перше, «шифр, що дозволяє встановлювати відповідності між звуками й смислами, а по-друге, систему норм, яка регулює мовленнєву практику» (Бурдьє, 2005). Це означає, що мова відіграє політичну роль.

«Саме в процесі становлення держави створюються умови для становлення єдиного й підпорядкованого офіційній мові мовного

ринку: ця державна мова, обов'язкова в офіційних ситуаціях і офіційних просторах (у школі, в адміністративних установах, у політичних документах тощо), набуває статусу теоретичної норми, яка служить об'єктивним критерієм для оцінки всіх мовленнєвих практик» (Бурдьє, 2005).

Так і смисли, декларовані державними святами, розуміються як єдино можливі й законні. Унаслідок чого свята, як символічні системи й власне політична дія, наділена ідеологічним змістом, здатні виробляти й нав'язувати уявлення про соціальний світ.

Проте не варто забувати, що державна політика діється в публічній сфері та передбачає конкуренцію змістів. Система міцних набутих уподобань і настанов пояснює, чому сформовані соціальні практики змінюються повільно. Саме тому, встановлюючи різного роду свята й ритуали, влада не повинна йти наперекір наявним соціальним практикам. Відповідно до цього ефективність політики щодо державних свят, як «діяльності, пов'язаної з виробництвом певних методів інтерпретації соціальної реальності та боротьбою за їхнє домінування, не обмежується «соціально-інженерним» винаходом смислів» (Малинова, 2012, с. 10) і залежить від колективних уявлень і диспозицій членів суспільства.

Таким чином, підхід П. Бурдьє дозволяє розглядати свята як соціальні практики, які виступають інструментом інтеграції. Застосування методики структуралістського конструктивізму у вивченні державних свят дозволяє проаналізувати стан політичних структур і агентів, виявити канали вираження різних політичних інтересів соціальних спільнот та інструменти, якими вони користуються, тобто поєднати об'єктивне (вплив соціальної структури) і суб'єктивне (конструювання особистістю об'єктів) в соціальному пізнанні.

На наш погляд, об'єднуючим у аналізі свят як інструменту політики міг би бути підхід, який представили автори колективної монографії «Національні дні: конструювання та мобілізація національної ідентичності» (McCrone & McPherson (Eds.), 2009). Вони визначають національні свята як «нестабільні символи» (unstable signifiers).

Автори монографії переконливо показують, що з плином часу всі національні (державні) сим-

воли стають предметом редагування, переписування, перегляду й навіть свідомого знищення (як у випадку «Ленінопаду» пам'ятники Леніна на пострадянському просторі) з боку правлячих еліт.

Однак на відміну від загальноприйнятих національних символів (таких як прапор, гімн, валюта, національна архітектура, юридичні процедури, казки, фольклор, національні костюми) національні свята «не постали перед нами, як постійна емпірична реальність» або «повсякденні «маркування» (the daily 'flagging'), які «стабілізують наше почуття колективної ідентичності» (Geisler, 2009, p. 16).

На думку М. Гейслера чинники «нестабільності» національних свят полягають у тому, що (1) свята циклічні й мають місце лише раз на рік; (2) незважаючи на те, що свята вносять у наше життя 24-годинну «паузу», люди можуть свідомо їх ігнорувати, не сприймаючи як «щось особливе»; (3) їхній зміст з часом може змінитися (Geisler, 2009, p. 17).

Однак, «стабільні» національні символи (прапор, валюта, фольклор, архітектура тощо), що зустрічаються в повсякденному житті, складають лише те, що Н. Луман визначив як «фон соціальної реальності» (Луман, 2005) (приміром, державні прапори на урядових установах). Іншими словами, вони наче доповнюють уявлення про національну самосвідомість, підтримують нашу лояльність до різних проявів національного нарративу. На відміну від зазначеного, національне свято є безпосереднім вираженням цього нарративу (його «читанням») і тому відіграє особливу роль у низці символічних інструментів, які формують почуття причетності до співтовариства (Geisler, 2009, p. 15–16).

Дослідження державних і національних свят як «нестабільних символів» допомагає зрозуміти, по-перше, як комплексне явище і як власне символ, не ділячи його на окремі явища, як це прийнято в літературі (наприклад, ритуал, церемонія). Крім того, це дає можливість застосовувати під час аналізу державних свят особливості символів (такі як зв'язок з ірраціональним, емоційним, неоднозначність, роль контексту застосування). По-друге, поділ на «стабільні» й «нестабільні» символи пояснює, чому одні свята укорінюються в суспільстві й мають стабільність, а інші — ні. А відтак, «слабкі» державні свята можуть сигналізувати про проблеми з визначенням національного нарративу. Існує безліч прикладів того, як одні свята залишаються

значущими, незважаючи на тривалість своєї історії, а інші так і не приживаються.

Як показує досвід Австралії, Німеччини та Японії, національні свята найчастіше доволі уразливі та є нестабільними символами національної самосвідомості. Так, наприклад, історія Німеччини протягом останніх 100 років показує, що німці не відчують необхідності в національному святі. Більшого значення, незважаючи на суперечливість, для них має гімн, прийнятий ще 1922 року першим президентом Німецької республіки Ф. Ебертом.

Зазначений підхід може бути використаний не тільки під час аналізу конструювання національної ідентичності, як це зробили автори названої монографії, а й за більш широкого дослідження ролі свят і їхніх функцій у політиці. Крім властивих, як і всім іншим святам, функцій комунікації, соціалізації і виховання, державні свята також мають специфічні функції. Вони можуть розглядатися, як в контексті symbolic policy (політичного управління), так і symbolic politics (конкуренції ідей).

До соціальних функцій державних свят належні структуризація простору й регламентація тимчасових меж. Як зазначив Е. Дюркгейм, категорія часу (невід'ємний атрибут державних свят) мислиться об'єктивно всіма людьми однієї спільності (держави), на відміну від відчуження і сприйняття, що мають індивідуальну природу (Дюркгейм, 1998, с. 174).

Завдяки офіційним святковим дням час і простір ділиться на повсякденний і святковий. У свята завжди є початок і кінець, які формально «ділять» час свята від пересічного часу. Ця функція свята активно використовувалася в Радянському Союзі, і як зазначив Л. Абрамян,

«подібне маркування необхідне ще й тому, що під час свята відбуваються такі зміни в структурі суспільства, які не повинні виходити за межі відповідного періоду, — адже будь-яке перенесення святкових реалій у будні загрожувало серйозними соціальними наслідками» (Абрамян, 2003).

Це обумовлене, насамперед, тим, що під час свята «тією чи іншою мірою руйнується прийнятий у повсякденному житті порядок, знімаються основні заборони» (Абрамян, 2003).

Державне свято сприяє легітимізації/делегі-

тиматії наявного режиму. Це одна з центральних функцій державного свята, як власного інструменту в політичному управлінні. Згідно з положеннями соціального конструктивізму, сформульованими П. Бергером і Т. Лукманом, функція легітимації полягає в створенні нових значень уже наявних різних інституційних процесів (Бергер & Лукман, 1995, с. 150–152).

Легітимація виправдовує інституційний порядок, надаючи нормативного характеру його практичним імперативам. Злагода й безпримусова політична участь необхідні політичним елітам для проведення політичного курсу. Визнання масовою свідомістю значущості певних цінностей відбувається за допомогою переживання історично значущих подій, формування почуття причетності до суспільства через відтворення сприйнятих символів більшістю.

Державне свято підкреслює роль державної влади, яка відповідно до Конституції спирається на волю народу. Тому, з одного боку, як зазначає К. Жигульський,

«урочистості державного свята ... є перш за все маніфестацією влади, сили й значення держави. Порядок їхнього проведення, зазвичай, включає віддання почесей символам і знакам, які втілюють ідею держави, пам'яті національним героям, демонстрацію збройної сили для підкреслення потуги, суверенності та міжнародного значення нації ...» (Жигульський, 1985, с. 144.).

З іншого боку, святкування державних дат успадкувало традицію зміцнення почуття єднання влади й народу.

Державні свята здатні «нав'язувати» певне бачення соціальної дійсності. Це найбільш спільна функція будь-якого державного свята. Вона пояснюється тим, що жодне державне свято не

обходиться без святкової церемонії, на якій вимовляється вітальне звернення або послання громадянам. Це особливий жанр політичного дискурсу, за допомогою якого публічно підбиваються підсумки, демонструються досягнення держави й формулюються цілі на найближчий час. Державні свята здатні формувати колективну (національну) ідентичність. Державні (національні) свята є хорошим матеріалом для аналізу, що фіксує важливі символічні показники національної ідентичності. Вони визначають діапазон можливих обов'язків і очікувань членів держави.

Крім того, до функцій свят варто зарахувати актуалізацію потреб спільноти. Вона спрямована на збереження позитивних змін і досягнень, а також виступає стимулом для розвитку держави, її певних галузей. Ця функція свята лежить у його протиставленні повсякденності, що формує необхідність чого-небудь нового, відмінного від звичайного.

Висновки. Свято через загострення емоційного сприйняття надає відчуття виконання будь-якої можливості. Так, наприклад, загострюється почуття патріотизму, віри в майбутнє нації тощо. Репрезентація спільноти може проходити не тільки безпосередньо. Нерідко «значущий Інший» образ, який може бути сформульований у дискурсі державних свят, стає зручним орієнтиром для співвіднесення підстав осмислення колективної ідентичності, особливо коли її прямий опис виявляється під питанням (Хабермас, 2008, с. 244–245).

Отже, державні свята в державній політиці визначаються функціями, до яких можна віднести легітимацію політичного режиму, формування та підтримку національної ідентичності, виховання і соціалізацію, комунікацію, планування майбутнього країни.

Таким чином, державні свята є складним політико-культурним і історичним феноменом, під час вивчення якого необхідно враховувати різні соціальні, політичні та символічні властивості.

Література:

- Абрамян, Л. (2003). Время праздника. «Отечественные записки» (1). Москва. Відновлено з http://magazines.russ.ru/oz/2003/1/2003_01_15.html
- Бенифанд, А. В. (1986). Праздник, сущность, история, современность. Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та. 140 с.

- Бергер, П., & Лукман, Т. (1995). Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. Перевод Е. Руткевич. Москва: «Медиум». 323 с.
- Бурдые, П. (2001). Практический смысл. Пер. с фр.: А. Т. Бикбитов, К. Д. Вознесенская, С. П. Зенкин, Н. А. Шматко; отв. ред. пер. и послесл. Н. А. Шматко. Санкт-Петербург: Алетейя. С. 102.
- Бурдые, П. (2005). О производстве и воспроизводстве легитимного языка. Москва. Відновлено з <http://www.strana-oz.ru/?numid=23&article=1040>
- Бурдые, П. (2007). О символической власти. *Социология социального пространства*. Москва: Институт экспериментальной социологии; Санкт-Петербург: Алетейя. С. 92.
- Генкин, Д. М. (1975). *Массовые праздники*: Учеб. пособие для студентов ин-тов культуры. Москва: Просвещение. 256 с.
- Глебкин, В. В. (1998). *Ритуал в советской культуре*. Москва: Янус-К. 240 с.
- Дюркгейм, Э. (1998). Элементарные формы религиозной жизни. *Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения*. Антология. Пер. с англ., нем., фр. Сост. и общ. ред. А. Н. Красникова. Москва. С. 174. DOI: <https://doi.org/10.14361/9783839413272-038>
- Жигульский, К. (1985). Праздник и культура. Пер. с польск. Москва: Прогресс. 336 с.
- Кудайбергенов, Б. К., Иванов, О. Е., & Сапронов, П. А. (1986). *Культура современных праздников и обрядов*. Элиста: Калмыкское книжное изд-во. 72 с.
- Куцак, С. А. (2019). Політичні свята сучасної України: витоки, особливості, тенденції. *Культура України. Серія: Культурологія: зб. наук. пр.* Харків: ХДАК. (64). С. 163–174. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.064.15>
- Луман Н. (2005). *Реальность массмедиа*. Пер. с нем. А. Ю. Антоновского. Москва: Праксис. 256 с.
- Мазаев, А. И. (1978). *Праздник как социально-художественное явление*. Москва: Наука. 392 с.
- Малинова, О. Ю. (2012). Символическая политика: Контуры проблемного поля. *Символическая политика: Сб. науч. тр.* РАН. ИНИОН. Центр социал. науч.-информ. исслед. Отд. полит. науки. Отв. ред. Малинова О. Ю. Вып. 1: Конструирование представлений о прошлом как властный ресурс. Москва. С. 10.
- Топоров, В. Н. (1980). Праздник. *Мифы народов мира: Энциклопедия*. Москва: Наука. Т. 2. С. 329.
- Хабермас Ю. (2008). Вовлечение другого. Очерки политической теории. 2-е изд., стер. Санкт-Петербург: Наука. С. 244–245.
- Хейзинга И. (2011) *Осень средневековья*. Санкт-Петербург: Изд-во И. Лимбаха. 768 с.
- Brückner, Aleksander. (1929). *Słownik etymologiczny języka polskiego*, 1st ed., Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza. 192p.
- Gabowitsch, M., Gdaniec, C., & Makhotina, E. (Hg.). (2017). Kriegsgedenken als Event. Der 9. Mai 2015 im postsozialistischen Europa. Paderborn 2017: Ferdinand Schöningh. DOI: <https://doi.org/10.30965/9783657784349>
- Geisler, M. (2009). The calendar conundrum: National days as unstable signifiers. *National day's: Constructing and mobilizing national identity*. Ed. by McCrone, D., & McPherson, G. N.Y.: Palgrave Macmillan. P. 16. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230251175_2
- Goh, D. P. S. (2011). State carnivals and the subvention of multiculturalism in Singapore. *British journal of sociology*. Vol. 62, Issue 1. P. 111–133. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2010.01347.x>
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (1983). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge Univ. Press. 320 p.
- Kangaspuro, M. (2011). The Victory Day in History Politics. In E. Kahla (Ed.), *Between Utopia and Apocalypse. Essays on Social Theory and Russia*. Helsinki: Kikimora Publications. Vol. 1. P. 292–304.
- Kuutma, K. (1996). Cultural Identity, Nationalism and Changes in Singing Traditions. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*. 2. P. 124–141. DOI: <https://doi.org/10.7592/fejfl1996.02.ident>
- Mälksoo, M. (2009). The memory politics of becoming European: The East European subalterns and the collective memory of Europe. *European journal of international relations*. Vol. 15 (4). P. 653–680. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066109345049>
- McCrone, D., & McPherson, G. (Eds.). (2009). *National day's: Constructing and mobilising national identity*. N.Y.: Palgrave Macmillan. 288 p.
- Onken, E.-C. (2007). The Baltic states and Moscow's 9 May commemoration: Analyzing memory politics in Europe. *Europe-Asia Studies*. Glasgow. Vol. 59 (1). P. 23–46. DOI: <https://doi.org/10.1080/09668130601072589>

- Roy, S. (2006). Seeing a state: National commemorations and public sphere in India and Turkey. *Comparative studies in sociology and history*. Cambridge; N.Y. Vol. 48 (1). P. 200–232. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0010417506000089>
- Weeden, L. (1999). *Ambiguities of domination: politics, rhetoric, and symbols in contemporary Syria*. Chicago: Univ. Of Chicago Press. 244 p.

References:

- Abramjan, L. (2003). Vremja prazdnika [Holiday time]. «*Otechestvennye zapiski*» (1). Moscow. Retrieved from http://magazines.russ.ru/oz/2003/1/2003_01_15.html (In Russian)
- Benifand, A. V. (1986). *Prazdnik, sushhnost, istorija, sovremennost* [Holiday, essence, history, modernity]. Krasnojarsk: Izd-vo Krasnojarsk. un-ta. 140 p. (In Russian)
- Berger, P., & Luckmann, T. (1995). *Socialnoe konstruirovanie realnosti. Traktat po sociologii znaniya* [The Social Construction of Reality. A Treatise on sociology of Knowledge]. E. Rutkevich (trans.). Moscow: "Medium". 323 p. (In Russian)
- Bourdieu, P. (2001). *Prakticheskij smysl* [Le Sens Pratique]. Trans. from French by A. T. Bikbov, K. D. Voznesenskaia, S. N. Zenkin, & N. A. Shmatko; N. A. Shmatko (ed.). St. Petersburg: Aletejja. P. 102. (In Russian)
- Bourdieu, P. (2005). *O proizvodstve i vosproizvodstve legitimnogo jazyka* [La production et la reproduction de la langue legitime]. Moscow. Retrieved from <http://www.strana-oz.ru/?numid=23&article=1040> (In Russian)
- Bourdieu, P. (2007). O simvolicheskoj vlasti. *Sociologija socialnogo prostranstva* [Sur le pouvoir symbolique. *Sociologie de l'espace social*]. Moscow: Institut jeksperimentalnoj sociologii; St. Petersburg: Aletejja. P. 92. (In Russian)
- Brückner, Aleksander. (1929). *Słownik etymologiczny języka polskiego*, 1st ed., Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza. 192p.
- Durkheim, É. (1998). Elementarnye formy religioznoj zhizni [Les formes elementaires de la vie religieuse]. *Mistika. Religija. Nauka. Klassiki mirovogo religiovedenija*. Antologija. A. N. Krasnikova. (trans. from Engl., French, German, ed.). Moscow. P. 174. (In Russian) DOI: <https://doi.org/10.14361/9783839413272-038>
- Gabowitsch, M., Gdaniec, C., & Makhotina, E. (Hg.). (2017). Kriegsgedenken als Event. Der 9. Mai 2015 im postsozialistischen Europa. Paderborn 2017: Ferdinand Schöningh. DOI: <https://doi.org/10.30965/9783657784349>
- Geisler, M. (2009). The calendar conundrum: National days as unstable signifiers. *National day's: Constructing and mobilizing national identity*. Ed. by McCrone, D., & McPherson, G. N.Y.: Palgrave Macmillan. P. 16. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230251175_2
- Genkin, D. M. (1975). *Massovyje prazdniki* [Mass holidays]: Ucheb. posobie dlja studentov in-tov kultury. Moscow: Prosveshhenie. 256 p. (In Russian)
- Glebkin, V. V. (1998). *Ritual v sovetskoj culture* [The ritual in Soviet culture]. Moscow: Janus-K. 240 p. (In Russian)
- Goh, D. P. S. (2011). State carnivals and the subvention of multiculturalism in Singapore. *British journal of sociology*. Vol. 62, Issue 1. P. 111–133. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2010.01347.x>
- Habermas, J. (2008). *Vovlechenie drugogo. Ocherki politicheskoi teorii* [Die Einbeziehung des Anderen. Studien zur Politischen Theorie]. 2-e izd., ster. St. Petersburg: Nauka. P. 244–245. (In Russian)
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds). (1983). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge Univ. Press. 320 p.
- Huizinga, J. (2011). *Osen srednevekovja* [Herfsttij der Middeleeuwen]. St. Petersburg: Izd-vo I. Limbaha. 768 p. (In Russian)
- Kangaspuro, M. (2011). The Victory Day in History Politics. In E. Kahla (Ed.), *Between Utopia and Apocalypse. Essays on Social Theory and Russia*. Helsinki: Kikumora Publications. Vol. 1. P. 292–304.
- Kudaibergenov, B. K., Ivanov, O. E., & Sapronov, P. A. (1986). *Kultura sovremennyh prazdnikov i obrjadov* [The culture of modern holidays and ceremonies]. Elista: Kalmykskoe knizhnoe izd-vo. 72 p. (In Russian)
- Kutsak, S. A. (2019). Politychni sviata suchasnoi Ukrainy: vytoky, osoblyvosti, tendentsii [Political Holidays of Modern Ukraine: Origins, Features, Trends]. *Kultura Ukrainy. Serii: Kulturolohiia: zb. nauk. pr. Kharkiv: KhDAK*. (64). p. 163–174. (In Ukrainian) DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.064.15>
- Kuutma, K. (1996). Cultural Identity, Nationalism and Changes in Singing Traditions. *Folklore: Electronic Journal of*